

La traducció catalana de *Das Katalanische* del gran romanista suís Wilhelm Meyer-Lübke s'ha fet esperar gairebé tres quarts de segle, però finalment ha arribat de mà del traductor Guillem Calaforra i Castellano, que l'ha fet precedir d'un substanciós i estimulants pròleg de 76 pàgines de bon llegir, al qual em referiré bàsicament en aquesta ressenya.

En redactar-hi l'esbós biogràfic d'en Meyer-Lübke (p. 20-23) ens hauria agradat —i no parlo pas només en nom meu— que en Calaforra ens hagués explicat què hi ha de cert a la *communis opinio* que diu que fou precisament l'estada a terres catalanes, a Catalunya i a Mallorca, i el contacte amb els filòlegs catalans i amb la llengua aleshores tan viva, que l'impulsaren a escriure *Das Katalanische*. Però en Calaforra es limita a dir lapidàriament que, ara com ara, d'aquest punt, no se'ns en pot dir res (p. 23). I deixa el lector, literalment, amb la mel a la boca. I per als interessats en la figura humana de Meyer-Lübke potser no hauria estat superflu d'indicar que els seus darrers anys a la Universitat de Bonn no van ésser precisament un llit de roses. Però tot això són només xafarderies erudites i el que realment importa són els capítols centrals del pròleg d'en Calaforra, dedicats per una banda a glossar la figura de Meyer-Lübke com a científic a la llum de *Das Katalanische*, i per l'altra a descriure tant el procés de reconeixement del català com a llengua, com el de la seva classificació dins el catàleg de les llengües romàniques, processos en els quals en Meyer-Lübke va tenir un paper preponderant.

En el primer cas Calaforra defensa Meyer-Lübke enfront dels qui afirmen que l'aparell teòric d'aquest romanista, format dins dels corrents positivistes, especialment el dels neogramàtics, es reduïa pràcticament a l'aplicació del principi bàsic d'aquest darrer corrent: la manca d'excepció de les lleis fonètiques (*Ausnahmslosigkeit der Lautgesetze*). Calaforra mostra a través d'un minuciós estudi de *Das Katalanische* que en aquesta obra de maduresa d'en Meyer-Lübke —fou el seu darrer llibre publicat en vida—, l'autor va evolucionant i accepta molts dels corrents innovadors de la lingüística del seu temps. En els exemples que dona a *Das Katalanische* Meyer-Lübke exposa principis que atenuen el rigor de les lleis fonètiques: mostra com dues llengües poden arribar a un mateix resultat per camins i temps diferents (p. 45), i com la llei fonètica pot aturar-se en un moment donat i sense actuar uniformement (p. 46). Un altre camp al qual Meyer-Lübke dedica especial atenció és al de la geografia lingüística, aleshores ja en plena florida. A *Das Katalanische* es veu ben clar que Meyer-Lübke, en paraules d'en Calaforra, és «un assidu dels treballs geolingüístics» (p. 48). Calaforra subratlla també l'aparent paradoxa —«curios» en diu ell (p. 47)— que hagin estat precisament els geolingüistes els més aferrissats detractors d'en Meyer-Lübke. I això que en un bellíssim exemple Meyer-Lübke anuncia el que més tard serà la lingüística espacial d'en Bartoli (p. 51). Enfront de la teoria de l'arbre genealògic de les llengües (*Stammbaumtheorie*), pròpia d'un concepte naturalista del llenguatge, Meyer-Lübke posa la teoria de les ones (*Wellentheo-*

rie) que parteix del supòsit d'una relativa llibertat del parlant davant dels canvis lingüístics (p. 50). I encara hi ha més: Meyer-Lübke dona entrada a *Das Katalanische* a consideracions pròpies de l'escola de paraules i coses (*Wörter und Sachen*) (p. 53), esmenta la influència del substrat (p. 53-55), té intuïcions preestructurals (p. 56), s'interessa decididament per la llengua viva, en tot cas molt més que els neogramàtics (p. 56), destaca els factors sociològics (p. 58) i les influències de l'adstrat (p. 60) en l'evolució del llenguatge, i té una aportació teòrica del tot original: estableix en els canvis lingüístics una diferència entre cronologia absoluta i relativa (p. 55), cosa, com indica en Calaforra, «poc positivista» (p. 55). Resumint: en comptes de la imatge d'un Meyer-Lübke neogramàtic i positivista pur de certes crítiques encara corrents (p. 62), Calaforra ens ofereix a través de la lectura i el comentari atent de *Das Katalanische* un Meyer-Lübke obert als nous corrents científics i que sap incorporar-los al seu treball. Ja Walther von Wartburg, en la ressenya que va fer de *Das Katalanische* l'any 1928, havia indicat «la seva gran importància metodològica, pionera en determinats aspectes» (p. 69), sense fer-ne objecte, tanmateix, d'una exposició detallada.

En el pròleg Calaforra exposa també l'aspre procés de la llengua catalana per arribar a ésser reconeguda —«a contracorrent», diu (p. 28)— com a llengua de ple dret en el marc de les llengües romàniques. L'autor en ressegueix els alts i baixos —ara llengua, ara dialecte, llengua sí, però...— dels Rainoard, Diefenbach, Diez, Morel-Fatio, Saroihandy, Schultz-Gora, Anglade ... i el mateix Meyer-Lübke. En dreçar i comentar aquesta llista Calaforra crida l'atenció sobre l'indoeuropeïsta hessià Lorenz Diefenbach (Ostheim (Hesse) 1806-Darmstadt 1883), autor mig oblidat, que l'any 1831 va escriure una important i primerenca classificació de les llengües romàniques: *Ueber die jetzigen romanischen Schriftsprachen, die spanische, portugiesische, rhätoromanische (in der Schweiz), französische, italiänische und dakoromanische (in mehren Ländern des östlichen Europa's) mit Vorbemerkungen über Entstehung, Verwandtschaft u.s.w. dieses Sprachstammes*. El que hi diu sobre el català¹ va influir sobre Diez i de retruc sobre en Meyer-Lübke. Aquest, com és ben sabut, va declarar, tant a la *Grammatik der romanischen Sprachen* (1890-1902) com a la *Einführung in die romanische Sprachwissenschaft* (1901), que el català era un dialecte de l'occità transportat a la península Ibèrica al s. VIII. Amb aquestes obres de Meyer-Lübke la teoria que feia del català un dialecte de l'occità «es va veure catapultada a l'oficialitat», com diu Calaforra (p. 33), per damunt dels qui havien defensat que el català era una llengua separada de l'occità. Tanmateix aviat sorgiren veus que pledejaven amb noves informacions per la independència del català respecte de l'occità. Són els treballs d'en Krüger, Salow i Schädel, dels anys 1909 a 1912, comentats per Walther von Wartburg el 1922, i que, com diu en Calaforra, «units a l'efervescència de la creació de la filologia catalana eren bases fermes on se sustentaria el reconeixement del català durant la resta del segle» (p. 34). Tot plegat devia influir sobre el mateix Meyer-Lübke per a decidir-se a redactar i publicar *Das Katalanische* l'any 1925, on revisava en

1. «El catalanoespanyol, pertanyent a aquella llengua provençal i avui encara àmpliament parlat, i encara més que res en vigor a Sardenya» («Das Katalonisch-Spanische, zu jener Provenzalsprache gehörig, und heute noch weithin gesprochen und am Meisten noch in Sardinien geltend») (Diefenbach, 1931: 22); «el català o llemosí és un dialecte de la dolça llengua provençal, i ja fa molt de temps que ha retrocedit a la foscor de la vida privada en companyia de tota aquesta seva família lingüística, que abans havia tingut una gran florida» («Das Katalonische oder Limosin ist ein Dialekt der lieblichen alten Provenzalsprache, längst mit ihrem ganzen einst so blühenden Sprachstamme in das Dunkel des Privatlebens zurückgetreten») (Diefenbach, 1931: 38). «en són dialectes [del provençal]: la llengua catalana a Catalunya i una part de Sardenya» (Dialekte davon: die katalonische Sprache in Katalonien und einem Theile Sardinien) (Diefenbach, 1931: 45). Diefenbach no posa el català a la llista de les llengües romàniques que encapçala el seu treball (Diefenbach, 1931: 6-7). *Vid.* també les pàgines 22, 39 i 45 de l'esmentat treball de Diefenbach amb altres informacions sobre el català, especialment a Sardenya. L'obra de Diefenbach mereixeria d'ésser més coneguda, com insinua Calaforra: «la curiosa referència del qual [de Diefenbach] consignem per facilitar futures recerques nostres o d'altri» (31, n. 49).

part la seva actitud enfront del català. I a partir de la publicació d'aquesta darrera obra «es va començar a difondre una idea curiosa: —escriu Calaforra— el català considerat un dialecte occità per la romanística vuitcentista tradicional va veure reconeguda la seva independència» (p. 27). Calaforra en el seu pròleg destrueix aquest mite i demostra amb tots els detalls que a *Das Katalanische* «ni el català és reconegut com a llengua independent per primera vegada. ... ni la romanística posterior ha estat tan unànime en aquest punt com se'ns ha dit sovint» (p. 27). Certament Meyer-Lübke atorga al català el qualificatiu de llengua al mateix nivell que a l'occità, però el català se separa de l'occità «a partir d'un tronc o diasistema comú», com diu Calaforra (p. 41). Entra en joc ací una distinció entre llengües romàniques derivades directament del llatí —l'occità entre elles—, llengües de ple dret, doncs, i llengües romàniques que deriven d'altres llengües romàniques —el català en fóra una—, llengües que podríem dir de dret «gravat». I així ho van veure, i no ens n'hauríem d'estranyar, alguns dels qui parlaren de *Das Katalanische*, així com també diversos manuals de romanística, vull dir que en Meyer-Lübke continuava creient que el català era un dialecte de l'occità —així ho declara lapidàriament Günter Reichenkron l'any 1937 en un escrit necrològic sobre Meyer-Lübke en parlar de *Das Katalanische*: “Aus dieser Arbeit kann man ersehen, daß das Katalanische nur ein provenzalischer Dialekt ist” (“A partir d'aquest treball es pot veure que el català és només un dialecte de l'occità” (Reichenkron, 1937: 32). Als autors que segons en Calaforra (p. 26, 69) fan aquesta interpretació de l'obra d'en Meyer Lübke convé d'afegir-hi el que escrivia Gerhard Rohlfs el 1935 al pròleg de la primera edició de *Le Gascon. Études de Philologie Pyrénéenne*, i que ha mantingut en totes les posteriors edicions de l'obra: «Sans exagérer, on pourra dire que l'originalité du gascon vis-à-vis du provençal n'est pas moins marquée que celle du catalan. Si l'on s'est habitué à considérer le catalan comme une langue à part, il faudra, certes, rendre le même honneur au gascon» (Rohlfs, 1977: 1). En el procés d'independització del català respecte de l'occità caldrà també tenir en compte les recents afirmacions de Sabine Philipp-Sattel: «La llengua dels trobadors occitans posseïa certament les condicions prèvies per a esdevenir una llengua literària que recobrí també les varietats catalanes... Aquest procés, obert encara en temps d'en Ramon Vidal, ja es troba definitivament barrat quan escriu en Jofre de Foixà» («Die Sprache der okzitanischen Trobadors besaß wohl die Voraussetzungen, zu einer auch die katalanischen Varietäten überdachenden Hochsprache ausgebaut zu werden ... Diese zu Zeiten Ramon Vidals noch offene Entwicklung ist zu dem Zeitpunkt, als Jofre de Foixà schreibt, bereits definitiv versperrt.») (Philipp-Sattel, 1996: 24). Els mèrits de Meyer-Lübke a *Das Katalanische* rau, doncs, més que no pas en el reconeixement o no del català com a llengua romànica de ple dret, en el fet que algú de la seva anomenada dins de la romanística dediqués un llibre sencer a la llengua catalana, que així deixava d'ésser una llengua digna tan sols d'algun breu excurs o una nota escadussera —semblantment a com faria Rohlfs amb el seu *Le Gascon*.

Das Katalanische, publicat quasi simultàniament amb els *Orígenes del español* de Menéndez Pidal, és a l'inici de la polèmica a l'entorn de la classificació del català dins del gal·loromànic o de l'iberoromànic, polèmica que en Calaforra qualifica, amb tota la raó del món, d'ésser «Una de les polèmiques més curioses i ensems més inútils de la *hispanística*» (p. 19) i recomana que «així mateix caldrà estudiar algun dia els textos de la polèmica des de l'angle de les ideologies subliminars en pugna» (p. 66), ideologies de tots ben conegudes, però que, pel que sembla, gairebé cap no ha gosat fins ara d'explicitar.

Calaforra clou el seu pròleg amb l'estudi acurat de la recepció de *Das Katalanische* entre els romanistes (p. 66-67) i de les fonts emprades per Wilhelm Meyer-Lübke, tant de romanística (p. 70) com de catalanística (p. 71). Entre aquestes darreres destaca l'escàs interès d'en Meyer-Lübke pels autors catalans moderns (p. 71). Calaforra fa també una molt útil contribució a la terminologia lingüística del català: es tracta del mot *linguònim* (p. 35, n. 57) per a designar el nom donat a una llengua —els coneguts *polaco*, *patuès*, *xapurriau*, *llemosí*, *valencià*, *català*, *mequinensà*, etc. per al català. Menys certat és l'ús del mot *catalanòleg* (p. 14 i passim) per a evitar l'homonímia que provoca el mot *catalanista*, ja que de *catalanística* no es pot fer derivar

catalanòleg —mot format analògicament a *turcòleg*, *sinòleg* etc., mots aquests formats a llur torn sobre *turcologia*, *sinologia* etc.— sinó només *catalanista*. L'homonímia en aquest darrer mot no és pas insuperable, malgrat la por de molts davant la interessada i constant tabuïtzació del mot *catalanista* en sentit polític. També hi ha homonímia en el mot *romanista* i ningú no en fa escarafalls. En tot cas val la pena consignar que el mot *Katalanist* és d'ús corrent en alemany tant en l'accepció «política» com en la «filològica».

En la traducció de *Das Katalanische* Calaforra normalitza els signes fonètics (ell fa servir sempre els de l'AFI) i corregeix les badades formals prou nombroses de l'original alemany —llàstima, però, que el poeta ribagorçà mossèn Antoni Navarro segueixi essent Antoni Novarra a la traducció (p. 104). Tot plegat unit a l'ús majoritari dels topònims en la llengua original —que evita els Alicantes, Algheros, Ibizas, Arièges... d'en Meyer Lübke— fa la lectura de l'obra més fàcil i agradable.

BIBLIOGRAFIA

- DIEFENBACH, LORENZ (1831): *Über die jetzigen romanischen Schriftsprache, die spanische, portugiesische, rhätoromanische (in der Schweiz), französische, italiänische und dakoromanische (in mehren Ländern des östlichen Europa's) mit Vorbemerkungen über Entstehung, Verwandtschaft u.s.w. dieses Sprachstammes*. Leipzig: Ricker.
- PHILIPP-SATTEL, SABINE (1996): *Parlar bellament en vulgar. Die Anfänge der katalanischen Schriftkultur im Mittelalter*. Tübingen: Narr. (ScriptOralia, 92).
- REICHENKRON, GÜNTER (1937): "Meyer-Lübke zum Gedächtnis" *Zeitschrift für den neusprachlichen Unterricht*, 36, p. 32-34.
- ROHLFS, GERHARD (1977): *Le Gascon. Études de philologie pyrénéenne*. Tübingen: Niemeyer; Pau: Marrimpouey Jeune. (Beihefte zur Zeitschrift für Romanische Philologie, 85).